CİN

﴿٧٢﴾ سُورَةُ الْجِنِّ

- Sûrei Cinn Mekkîdir. Buna « قُلْ اُوحِيَ » de denilir.

Âyetleri - Yirmi sekizdir.

Kelimeleri - İki yüz seksen beş.

Harfleri - Yedi yüz elli dokuz sayılmıştır.

Fasılası - yalnız ا harfidir.

Cinn, ismi cins, müfredi cinnîdir. İncillerde ve sair kütübi sâlifede, eski ve yeni milletlerde zikroluna

gelmiştir. Frenklerin (genie), Latinlerin (genius) dedikleri de budur. Sûrei En'amda « وَجَعَلُوا لِلّٰهِ شُرَكَآءَ الْجِنَّ وَخَلَقَهُمْ وَخَرَقُوا لَهُ بَنِينَ وَبَنَاتٍ بِغَيْرِ عِلْمٍ » buyurulduğu üzere Allahın gizli mahlûku olan cinleri müşrikler, ülûhiyyet derecesine çıkarıp Allaha şerik koşmuşlardı ve o suretle Allaha oğullar ve kızlar uydurup cehaletle onlara tapmışlardı ve Sûrei Sâffâtta « وَجَعَلُوا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجِنَّةِ نَسَبًا » buyurulduğu üzere Allah ve Cinnîler beyninde bir neseb uydurmuşlar, ma'budların tevalüd ve tenasüllerine zâhib olmuşlar, bir takımları da Cinlerin gaybi bildiklerini i'tikad ederek o suretle onların tesallut ve istiylâlarına sebebiyyet vermişlerdi, bu bâtıl akîdeler müteaddid âyetlerde redd-ü ibtal olunduğu gibi bilhassa bu Sûrede Allahın birliği ve büyüklüğü ve Cinler hakkındaki yanlış ve mübaleğalı akîdelerin butlânı anlatılmak üzere Kur'anın onlar üzerindeki te'siri ve Cinnin her ne suretle olursa olsun bir varlığı bulunmakla beraber

onların da müslimi ve kâfiri, iyisi kötüsü bulunduğu ve maamafih Allaha karşı hiç birinin hukmü olmayıp hepsinin âciz ve mes'ul olduğu ve hepsinin başına Kıyametin kopacağı ve Allaha iyman edenlerin onların

şerlerinden kormaması lâzım geleceği ve onların İnse tesallut ve istiylâları yine İnsten bir takımları vasıtasiyle olageldiği ve Peygamberin bı'setiyle Cinlerin cehalet ve fetret zamanlarında oynadıkları rolleri oynıyamaz oldukları ve çünkü bı'seti Muhammediyye üzerine eskisi gibi sokulmak istedikleri yüksek mevkı'lerde kendilerini gözetliyen ve hulûllerine meydan vermiyen parlak ateşlerle karşılandıkları ve hâlâ buna inanmayıp fenalıklarında devam etmek istiyenler varsa da Allahın kudretine karşı onların hiç hukmü olmayıp Allaha iyman edenlere hiç bir zarar yapamıyacakları ve ancak kendileri helâk olup Cehenneme odun olacakları ve buna böyle iyman etmiş Cinlerin ise fenalığa değil, hak ve savaba hizmet ettikleri ve binaenaleyh Allahdan başkasına duâ ve ıbadet edilmemesi ve Cinler gaybi bilir veya zarar yapabilir zannederek aldanılmaması ve Peygamberin de Allahın bir kulu olup Allahın emir ve izni olmayınca kimseye kendiliğinden ne menfeat ne zarar yapamıyacağı ve ancak Allahtan gelen risaletler dairesinde tebligat yaptığı ve Allahın gaybına kimseyi agâh etmeyip ancak dilediği bir resule tebliğ etmek için bildirdiği ve şu halde bunun da gaybi bilmek olmayıp kat'î olarak bildirmiş olan emirleri haber vermek demek olduğu ve her halde Allahın va'dleri yerini bulacağı ve Allah tealânın gizli açık her şey'i bütün tafsîlâtiyle temamen bildiği anlatılmıştır.

Sûrei En'amda geçtiği, Ehli lügatin ve müfessirînin beyan ettiği üzere « جن » kelimesi, bu maddenin

bütün iştikakında aslı bir şey'i histen setretmek ma'nasını ifade eder, «cennehu ve ecennehu» onu örttü, gizledi « جَنَّ عَلَيْهِ الَّيْلُ » gece üzerini örttü bürüdü, cünne; kalkan ya'ni siper, cenîn;

Sh:»5383

henüz doğmamış, rahimde mestur çocuk, yâhud kabir, cenan; bâtındaki kalb; cennet zemini örtmüş bağ ve bostan, yâhud da histen gizli bağ, cünun; nefs ile akl arasına hâil olmuş delilik, bütün bu kelimelerde ve ma'nâların da histen bir gizlilik ma'nâsı vardır.

İns mukabili olarak isti'mal olunan, ya'ni görülen ve mahsûs olan insan değil de onun his mâverasında bulunan zihnî tasavvuratı, tahayyülâtı, iradesi gibi ruhaniyyetle bir münasebeti olan gizli kuvvetler ma'nasına gelen cinn ismi Râgıbın Müfredatta beyanına göre iki vech ile söylenir:

BİRİSİ, eamm ma'nasıdırki ins mukabilinde havasstan mestur olan alelumum ruhanîlere denir, bu surette Melâike ve Şeyatin dahi bunda dahil olur. Her Melâike cindir, her cinn Melâike değildir.

BİRİSİ de cinn, böyle ruhanîlerin hepsi değil, ba'zısıdır. Çünkü ruhanîler üç kısımdır.

BİRİNCİSİ, hepsi ahyar, Melâikedir, yanlış iş yapmaz, insanı aldatmazlar, Allahın emrinden çıkmazlar.

İKİNCİSİ, hepsi eşrar, Şeytanlardır. İnsanı aldatır, şerre fenalığa çalışırlar.

ÜÇÜNCÜSÜ, ikisi ortası, hayırlısı da vardır şerlisi de, işte hass ma'nasiyle cinn bunlarda mütearefitir.

İşbu «قُلْ اُوحِیَ» Sûresinde cinn, «وَاَنَّا مِنَّاالْمُسْلِمُونَ وَمِنَّاالْقَاسِطُونَ» «وَاَنَّا مِنَّا الصَّالِحُونَ وَمِنَّا دُونَ ذٰلِكَ كُنَّا طَرَآئِقَ قِدَدًا» âyetlerinin delâletinden bunlar olduğu anlaşılıyor. Sûrei Rahmanda geçen cânn ve cinn de bunlar demek oluyor. Cinnin cemaatine cinne denilir. «مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ» gibi.

Nesarânın incillerinde cinn çıkarmaktan bahseden bir hayli kelâmlar vardır. Bu Sûrede de onlara ta'rîz eden noktalar, nükteler vardır.

Fransızca Larosta «genie» kelimesinde şöyle denilmiştir:

Sh:»5384

bu isim (Demon «favarable = uyar şeytan veya Melek demek olan latince «genius» kelimesinden) eskilerin re'yince herkesin iyi kötü hayatına hâkim olan divinite ya'ni ülûhiyyet, lutin, ya'ni rü'yada hoş görünerek aldatan ruh, gnume, ya'ni Yehudî tılsımcılarınca Arzın sinesinde sakin olup ondaki defîneleri beklediği iddia olunan ve gnume denilen fevkattabi'a cüceler «Sylphe» silf, ya'ni kurunıvustada selt ve cerman asatîrinde havacinni, bir iş yapmak için meharet, zevk, meyli tabi'î, beşer zihninin vara bileceği en yüksek derece, cinn fikirlilik, deha' ve bununla muttasıf şahıs: dâhiy اهـ .

Bundan Firenklerin de cinniye dair eski ve yeni telâkkîleri kısaca anlaşılmış oluyor. Bu da gösteriyorki müşrikler eskiden Cinleri ülûhiyyet derecesine çıkararak onları te'lîh ediyorlardı. Dev, peri, Melek, Şeytan, cinn namlariyle anılan hayr-ü şerr esrârengiz ruhanî mahlûkat veya muhayyelâtı türlü türlü ilâh tanıyarak onlara teabbüd eden ve suretlerini tasvir eden ve onların havaslarına göre tılsımlar, sihirler yapan Sabiîler:

Süryanîler, Gıldanîler, Yunanîler, Romalılar ve cahiliyye Arabları gibi sair müşrikler bütün bunları cinn namı umumîsi ile te'lih ediyor « وَجَعَلُوا لِلّٰهِ شُرَكَآءَ الْجِنَّ » ve « وَجَعَلُوا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجِنَّةِ نَسَبًا » âyetleriyle beyan olunduğu üzere Allaha ortak edip ona oğullar, kızlar uyduruyorlardı. Sonrakiler de mehanet, işgüzarlık ve beşerin irebileceği, en yüksek derece diye cinni, jeniyi, cinn fikirlilik, deha veya dâhiy ma'nasiyle ı'zam eylemişler, ki Arabcada deha, hakkından gelinmez belâ ma'nasındandır.

Yehudîlerin kabala denilen tılsımcıları ve sahirleri, kâhinleri bunları te'lîh etmemekle beraber Sabi'îler gibi tılsım ve sihr için esrarlı vasıtalar olmak üzere ta'kıyb etmişlerdi. Bunlar ta Hazreti Nuha, Hazreti İbrahime, Hazreti Musaya karşı gelenler tarafından ta'kıyb oluna gelmiş Şeytanetli şeyler olup Hazreti Süleymana karşı da

yapılmış ve mülkünde o suretle fitne çıkarılmıştı. Fakat Sûrei « ص » da geçtiği üzere neticede Allahın ınayetiyle Süleyman aleyhisselâme o şeytanetli jeniler, cinnîler, benna ve gavvas ve âharîn, teshîr edilmiş

çifte çifte pırangalara bağlanarak esaret altında ağır ve ince işlerde istıhdam edilmişlerdi, onun vefatı üzerine o esaretten kurtulmuş olan o şeytanlar, Süleyman, mülkünü bu ılimlerle idare ederdi, cinleri, şeytanları bununla teshîr eylerdi diye bir takım tılsım ve sihir kitabları yazmışlardı. Sûrei Bakarede « وَاتَّبَعُوا مَاتَتْلُوا الشَّيَاطِينُ عَلٰى مُلْكِ سُلَيْمٰنَ ۚ وَمَاكَفَرَ سُلَيْمٰنُ وَلٰكِنَّ الشَّيَاطِينَ كَفَرُوا يُعَلِّمُونَ النَّاسَ السِّحْرَ ۗ وَمَآ اُنْزِلَ عَلَى الْمَلَكَيْنِ بِبَابِلَ هَارُوتَ وَمَارُوتَ ۖ » âyetinde beyan olunduğu vechile sonraki Yehudîler Allahın kitabı olan Tevratı arkalarına atıp bir taraftan Süleyman aleyhisselâm mülküne, Devletini sureti idaresine dair diye ona yalandan bir takım küfriyyat isnad ederek o Şeytanların ılim nâmına nâsı aldatmak üzere sihir ta'lîm için küfr ile uydurdukları eserlerin, bir taraftan da sihir ve tılsımla iştigal edegelen Babilîlerden kalma Hârut ve Mârut hikâyeleri gibi şeylerin arkalarına düşerek karıyı kocasından ayıracak sihir ve tılsım arkasına düşmüşlerdi, dîni ve mu'cizeyi bir sihirbazlık addedenler de bunlara aldananlardı. Nesarâ da habîs ruhlu cinnîleri çıkarmak için cinlere ehemmiyyet vermişlerdi, cahiliyye Arabları da bütün bunların arasında çalkalanarak kendilerini sâhirlere, kâhinlere, cinlere kaptırmışlar, ve bir yere, tenha vadîye vardıkları vakıt oranın cinlerine sığınırlar ve bu suretle onların istîlâlarını artırırlardı. Bı'seti Muhammedî ile tarafı haktan tepelerine indirilen âteşîn alevler, âyetler onları yakmıya başlamıştı. Ki işte bu Sûrede cinlerin hadlerini tanıtarak Allahın birliğini ve büyüklüğünü doğru ve ma'kul rüşd yolunu gösterip

cinlerin yalanlarına ve tecavüzlerine sed çeken ve onları gökten inen şihablar gibi iştial ederek yakacak olan Kur'anın hakkıyyetini

Sh:»5386

ve onu getiren Peygamberin vazîfe ve galebe ve muvaffakıyyetini anlatmıştır ve onun için bu Sûreyi de Peygambere ilk nâzil olan Müzzemmil ve Müddessir Sûreleri ta'kıyb edecektir.

İslâm uleması tarafından da cinlere dair bahisler yapılmış, eserler yazılmıştır. « آكام المرجان فى احكام الجان » bu babda meşhur olan kitablardandır. Razî, tefsiri kebîrinde de cinlerin sübutuna ve mahiyyetine dair epiyce uzun ve kelâmi bir bahis yapmıştır. Burada ona dair de bir hulâsa yapmak muvafık olacaktır.

Hakîm Farabî Fususul'hıkem nam eserinde Melâikeyi şöyle ta'rif etmiştir: Melâike, cevherleri ulûmi ibdaıyye olan suveri ılmiyyedir. Nukuş bulunan levhalar gibi değil, ulûm bulunan sudur gibi de değil, belki bizevatiha kaim olan ibda'î ılimlerdir ki emri a'lâyi mülâhaza ederler ve onların hüviyyetlerinde mülâhaza

ettikleri intıba' eyler. Ve onlar mutlaktırlar. Lâkin ruhı kudsiyye onlara yakazada muhatabe eder, Ruhı beşerîye de nevmde muhatabe eder. Mesaili felsefiyye ve cevabları namındaki risalesinde de Cinnin mahiyyeti hakkında sorulan suâle cevab olarak da Farabî demiştir ki: cinn, hayyi gayri natık, gayri mâ'ittir, ya'ni bir zî hayat ki natık da değil, ölmez de. Bu ta'rif, insanın hayyi natıkı mâit diye ma'ruf olan haddinin tebeyyün ettiği taksimin iycabıdır. Ki şöyledir: hayy, ya natıkı mâittir ki o insandır. Veya natıkı gayri mâittir ki o melektir. Veya gayri natıkı mâittir ki o behayimdir. Veya gayri natık, gayri mâittir ki o da cindir. Bunun üzerine sâil dedi ki: Kur'andaki «

اِسْتَمَعَ نَفَرٌ مِنَ الْجِنِّ فَقَالُوٓا اِنَّا سَمِعْنَا قُرْاٰنًا عَجَبًا

» kavli ilâhîsi buna münakızdır. Zira gayri natık olan nasıl dinler ve nasıl kail olur? Fârabî buna cevaben demiştir ki: münakız değildir. Zira hayy hayyolmak haysiyyetiyle onun için semı' ve kavil mümkindir. Çünki kavil ve telâffuz, nutuk denilen temyizin gayridir. Behayimden bir çoğunu görürsün ki hayy olmakla beraber

Sh:»5387

kavli yoktur. İnsanın sesi de bu mekatıyle onun için bu nevi'de hayy olması haysiyyetinden tabiîdir. Cinn

envaından her nev'ın savtine diğer nevi'lerden olan gayrisinin savti yetişmediği gibi bu mekatı ile insanın savti de sair hayvan nevi'lerinin esvatine muhaliftir. Gayri mâit dememize gelince Kur'an ona delâlet eder. «رَبِّ فَاَنْظِرْنِىٓ اِلٰى يَوْمِ يُبْعَثُونَ. قَالَ فَاِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَرِينَ» اهـ. Bunun hasılı kavlin nutuktan eamm ve nutkun insana mahsûs olmasıdır. Netekim mantıkta kavli melfuz ve ma'kul diye ikiye ayırırlar. Lâkin insanın ta'rifinde ki nutuk kavli melfizmudur? Yoksa mantıkmıdır? Fârabî bunu melfuza hamletmiş oluyorki bu nokta zaıyftir. Saniyen, âyet ile istidlâl eksiktir. Çünkü bu âyetin diğer yerinde «اِلٰى يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ» vardır. Demek ki Farabî esas ı'tibariyle cinni inkâr etmemiş, mahiyyetini bile ta'rife kadar gitmiştir. Ancak gayri mâ'it demesinde isabet olmadığı gibi gayrinatık demesinde de isabet etmemiştir. Hadditamm ile ta'rif etmek isteyeceğine haddinakıs olarak hayyı maiti hafî deseydi yanılmamış olurdu. İbni sîna Hudud risalesinde cinn, eşkâli muhtelifede teşekkül eder bir hayvanı hevaîdir diye ta'rif etmiş ve sonra da «هٰذَا شَرْحٌ لِلاِسْمِ = bu ismin şerhidir» demiştir. Fahri razî de bunu inkara hamlederek cinnin sübut ve nefyinde nâs eski ve yeni ihtilâf etmiştir. Felasifenin ekserinden zâhir olan inkârdır. Çünkü Ebu Aliyy ibni sînanın bu ta'riften sonra «هٰذَا شَرْحٌ لِلاِسْمِ» demesi bu ta'rif, bu lâfızdan murad olunan ma'nayı şerhtir. Bu hakikatın haricde vücudu yoktur demeğe delâlet eder deyip isbatı için tafsîlâta girişmiştir. Çünkü haddi ismî, yalnız ismin mefhumunu şerh eder. Müsemmanın mahiyyetini şerh eden haddi hakikî gibi vücuduna delâlet

etmez. Lâkin bundan ademine delâlet ma'nası çıkarıp da inkâra haml eylemek de doğru olmaz. Zira maksad, müsemmasının gizli olduğu için haddi hakikî ile hakikatini ta'rif kabil olmadığını söylemek de olabilir.

Razînin tahkikına göre: Erbabı milelin cümhuru cinnin

Sh:»5388

varlığını i'tiraf etmişler. Kudemai felâsifeden ve ashabı ruhaniyyâttan bir çoğu da ona ervahı süfliyye demişler ve ervahı süfliyyenin icabette daha çabuk fakat zaıyf, ervahı felekiyyenin ise icabette ağır fakat kaviy olduklarını zu'meylemişlerdir. Ve cinnin subutuna kail olanlar mahiyyeti hakkında ikiye ayrılmışlardır: bir kısmı; ne cisim ne de cisme hulûl eden cismanî olmayıp binefsiha kaim cevahiri mücerrede olduklarına kail olmuşlar ve demişlerdirki bunların ne cisim ne de cismanî olmamaları, Allaha müsavî olmalarını istilzam etmez, çünkü ne cisim ne de cismanî olmamak sülûbdur. Sıfatı selbiyyede iştirâk, hakikat ve mahiyyette iştiraki iktiza etmez. Netekim a'raz, bir mahalle ihtiyacda müsavî olmakla beraber mahiyyetleri muhteliftir. Ba'zısı hayırlı, ba'zısı şer, ba'zısı hoş ve sevgili, ba'zısı da alçak ve hasîstir, kimisi iyi işlere yarar,

kimisi de kötü işler yapar, bunları düşünebilmek için en yakın misal insanın nefsi natıkasiyle onun beden üzerindeki ef'alidir. Bir şuurdan bir hareket hasıl olabilir. Bu kısımdan ba'zıları da demişlerdirki: cinn, beşerin bedenlerinden muharekat etmiş olan ruhları ve nefsi natıkalarıdır. Bedenlerinden ayrılmakla ruhanî âlemde inkişaf ederek kuvvet ve kemâlleri artar, ayrıldıkları bedene müşabih bir beden huduse gelince ona müşakelet sebebiyle o ayrılmış olan ruhun bu bedene bir alâkası bulunur. Ve bu suretle o ikinci bedenin nefsine ef'alinde ve tedbirinde muavenet eder, Zira cinsiyyet zamma ıllet olur. O ikinci nefis hayırlı nüfûstan ise ona muîn olan ruh. Melek ve o yardım, ilham olur, şirrir ise o muîn, Şeytan ve o iâne vesvese olur. Diğer kısım, cinlerin ecsam olduklarına kail olmuşlar ve bunlardan ba'zıları şöyle demişlerdir: cisimler, hayyiz: mekân, cihet, tul, arz, umk sıfatlarında müşterek olmakla beraber sıfatlarında müşterek olmakla beraber sıfatta iştirâk temamı mahiyyette iştiraki iktiza etmiyeceğinden bunlar cismiyyetin a'razından olur da hakikati olmıyabilir.

Sh:»5389

Ve çünkü muhtelif mahiyyetteki şeyler ba'zı levazimde iştirâk edebilir ve cisimlerin latîf ve kesîf olarak taksim edilebilmeleri cismiyyet hakikatinde müşterek oldukları halde yalnız letâfet, kesâfet mefhumlariyle

ayrılmış olmalarını iycab etmez. Ve şu halde cismiyyet mefhumu ecsam dediğimiz şeylerin hepsinde müştereki zatîsi olmayıp bir arazîsi olabilir, meselâ su mahiyyeti, buhar, mayi', incimad hallerindeki tehavvülâtta su hakikatinden çıkmak lâzım gelmiyeceği gibi bir şey de hakikatinden çıkmaksızın hem muhtelif cisimler halinde görünmek hem de cismiyyet onun bir arazîsi olup o cismiyyet mâverasında bir şey olarak bulunmak kabil olur. Bu suretle heva'î ba'zı ecsamı latîfenin mahiyyette sair heva'î cisimler envaına muhalif bir mahiyyette bulunması ve bundan ba'zı ef'ali acîbe zuhur etmesi tesavvur olunamıyacak bir şey değildir. Cinler de bu suretle muhtelif şekiller alabilir ve başkalarının gözüne bir şey görünmezken ba'zılarının gözüne ecsam halinde bir çok şeyler görünebilir.

Maamafih diğer bir çokları bunu kabul etmemiş, ecsamın zikrolunan vasıflarla temamı mahiyyette müsavî olduklarına ve enva'a ayrılmaları ona munzamm olan ayrı vasıflarla olduğuna kail olmuşlar, bunlar da hayat hakikati noktai nazarından iki mezhebe ayrılmışlardır.

BİRİNCİSİ, Eş'arîn ve cümhuri etba'ının kavlidirki: hayat için binye şart değildir. Hayat haddızatında tecezziy etmiyen bir hakikattir. Onun bir binye de tecelli etmesi haddizatında bir binyeye mütevakkıf olmasını ıktıza etmez. Bir binyede tecelli eden hayat, ne onun mecmuunda, ne de ayrı ayrı eczasının her

birinde değildir. Cisim, cismiyyette müsavî olmak hasebiyle her cüz'iyle kaim olan hayat diğerinin misli olacağından bir şey'in hukmü mislinin hukmüne mütevakkıf olamaz. Öyle olsa

Sh:»5390

mütekabilen o, ona o ona mütevakkıf olacağından nâmütenahî devir lâzım gelir, nâmütenahî zamanda bir hayat husule gelemezdi, bir arazın bir çok mahallere birden hulûlü de ma'kul değildir. Doğrusu büyük bir binyede tecelli eden hayat, basît bir tek cüzde de tecelli edebilir. Hakikat ı'tibariyle hayat, madde ve ecsamın bir tabiati değil, bir emri rabbanîdir. Onun için bir cüzde büyük büyük cisimler tecelli edebilir. Ve bir göz, ortada bir binye olmadığı halde, başkalarının görmediği bir cisim görebilir. Hattâ görmek için göz bile şart değildir. Allah tealâ murad ederse gözler kapalı iken bir parmak uciyle bile gösterebilir. Cinler de böyle binyesi olmıyan bir hayat kuvveti olmak üzere ecsamın herhangi bir cüz'ünde görünür veya görünmiyebilir.

İKİNCİSİ, bu âlemdeki hayatta istikraların gösterdiğine göre binye de şarttır. Cinnilerin de cismanî bir binyesi olabilir, Lâkin bizim her binyeyi görmemiz lâzım gelmiyeceği gibi gördüklerimizin de her cüz'ünü

görmediğimiz ma'lûmdur. Şu halde gözlerimizin önünde nice nice binyeler bulunurken biz onları görmiyebiliriz. Netekim mikropları alelâde bakışla göremediğimiz gibi, cevviheva içinde, hiç hislerimize ilişmeyen mevceler, ziyalar da bulunabilir, ve bunların bize uzak ve yakın, yüksek ve alçak olanları da bulunabilir ve biz bütün ecsamı ve bütün cismanî ve fizikî kuvvetleri keşfetmiş değilizdir. Şu halde gerek ruhanî, gerek cismanî bakımdan bizim hislerimizden mestur mahlûklar bulunduğunu inkâr etmek doğru değildir.

Böyle olmakla beraber cinleri isbat edeceğiz diye onların şeytanetlerine kapılarak onları nazarlarda haddinden ziyade büyütülmeğe ve onlardan gaybler, sirler öğrenmek sevdasiyle onların istîlalarına düşmeğe de kalkışmamalıdır, Onlara verilen kuvve insin idrakine

verilen kuvveden yüksek değildir. Ve hepsi kutreti ilâhiyye önünde hiçtir. Onun için «فَمَنْ يُؤْمِنْ بِرَبِّهِ فَلَا يَخَافُ بَخْسًا وَلَارَهَقًا» buyurulduğu üzere Allaha cidden iyman edenler onlardan korkmaz ve onların istîlâlarına uğramazlar, Kur'anın nuru onları yakar.

Bu Sûre bu hakikatleri anlatmış ve cinlerin vücudunu ve mes'uliyyet ve mükellefiyyetlerini ve İnse alâka ve müşabehetlerini haber vermekle beraber hepsinin bir vahdet arz edecek mahiyyette olmayıp dilim dilim, boy boy, fırka fırka ayrılmış olduklarını ve toplansalar bile Allaha ve Allahın emrine karşı bir şey yapmaktan ve gaybi bilmekten âciz ve onların fitne ve imtihan meydanlarında mahkûm bulunduklarını bildirmiştir.

Gerek Sûrei Ahkafta gerek bu Sûrede bir takım cinnin Peygambere gelip Kur'an dinledikleri ve ona iyman ile cem'ıyyetlerine dönüp nasîhat ederek da'vet eyledikleri zikr ü beyan olunmuş olduğunda şübhe yoksa da Peygamberin onları görüp görmediği hakkında rivayet muhteliftir:

1 - Saıyd ibni cübeyrden, İbni Abbastan rivayet olunduğuna göre Resulullah cinlere karşı okumamış ve onları görmemişti, ancak Resulullah bir kaç nefer Ashabı ile Sokıukâza giderken Nahle nam mevki'de sabah namazı kıldıkları esnada okuduğu Kur'anı cinnîler dinlemişti, o sırada Şeytanlar Sema haberleri alamaz olmuş ve üzerlerine şihablar saldırılmıştı, herhalde yeni bir şey hadîs olduki sizinle Sema haberleri arasına hail oldu, Arzın şark u garbına gidin bakın bakalım o hâdis olan nedir? Demişler ve bu sebeble şark u garbı araştırmağa başlamışlardı, Tihame tarafına giden takım sokı ukâza gitmekte bulunan

Peygamberin nahlede Ashabiyle sabah namazı kılarken okuduğu Kur'anı işidince

varıp

Sh:»5392

dikkatle dinlemişler, dinleyince de işte bu size Sema haberine hail olan demişler, hemen orada

kavımlarına döndüklerinde «

يَا قَوْمَنَآ اِنَّا سَمِعْنَا قُرْاٰنًا عَجَبًا يَهْدِى اِلَى الرُّشْدِ فَاٰمَنَّا بِهٖ

وَلَنْ نُشْرِكَ بِرَبِّنَآ اَحَدًا» demişlerdi, Allah tealâ bunun üzerine Peygamberine «

قُلْ اُوحِىَ اِلَىَّ اَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِنَ الْجِنِّ» Sûresini indirdi, cinnin dedikleri

Peygambere ancak vahy olundu اهـ. Tirmizîde ve İbni Cerîr tefsirinde bu rivayetin başında: «

مَا قَرَاَ رَسُولُ اللّٰهِ عَلَى الْجِنِّ وَلَا رَاٰهُمْ» fıkrası vardır. Lâkin Buharîde o

fıkra yoktur, ancak sonunda «وَ اِنَّمَآ اُوحِىَ اِلَيْهِ قَوْلُ الْجِنِّ» vardır. Abd ibni

Humeydin, Mihran, Süfyan, Âsım tarikıyle verkadan rivayetinde de Zevbea rehtı ve ashabı, Mekkeye gelmiş

Peygamberin kıraetini dinlemişler sonra gitmişlerdi «

وَاِذْ صَرَفْنَآ اِلَيْكَ نَفَرًا مِنَ الْجِنِّ يَسْتَمِعُونَ الْقُرْاٰنَ فَلَمَّا

حَضَرُوهُ قَالُوٓا اَنْصِتُوا» budur. Onlar dokuz idiler, Zevbea da içlerinde idi, Dahhâkten rivayette de İbni Abbastan rivayet vechile ilek gönderilen nefer Nasıbiyn ehlinden idi, Nasıbiyn Yemende bir arzdır ve onlar cinin eşraf ve sâdatıdır. İblîs onları Tihame ve Yemen havalîsine göndermişti, onlar vadî üzere Nahle vadîsine gelmişlerdi ki Nahle vadiden iki gecelik mesafedir, orada Peygamberi sabah namazı kılarken buldular, Kur'an okurken işittiler, huzuruna geldiklerinde biribirilerine susun dediler, namaz bitince de kavımlarına mü'min olarak dönüp gittiler, Peygamber onları bilmiyordu, Allah tealâ «

قُلْ اُوحِيَ اِلَيَّ اَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِنَ الْجِنِّ» indirinceye kadar Peygamberin onların gönderilmiş olduklarından haberi bile yoktu اهـ. Bir rivayette de bunlar Şeysabandan idiler ve onlar cinnin adedce en çoğudur. İblisin cünudunun çoğu onlardandır اهـ.

2 - İbni Mes'ud rivayetidir: demiş ki Aleyhissalâtü vesselâm «ben cinne Kur'an okumakla emrolundum, beraberimde kim gider?» Dedi, sükût ettiler, ikinci kere söyledi yine sükût ettiler, üçüncüde yine söyledi, ben «Abdullah maıyyetinde giderim ya Resulullah» dedim, bunun üzerine kalktı, İbni ebî Düb Şıbinin yanında

Hacûne gelince benim üzerime bir hat çizdi, bunun tecavüz etme dedi, sonra Hacûne doğru geçti, derhal üzerine doğru keklikler gibi uçuştular, sanki Zut ricaline benziyorlardı, kadınların def çaldıkları gibi deflerini çalıyorlardı nihayet onu sardılar, gözümden gaib oldu hemen kalktım, bana eliyle otur diye işaret etti, sonra Kur'an okumağa başladı, gittikçe sesi yükseliyordu hepsi yere yapıştılar, o derece ki seslerini işidiyordum da kendilerini görmüyordum, sonra bana avdet buyurduğunda «gelmek istedin değil mi?» dedi, «evet ya Resulullah» dedim, «o sana gerekmezdi, onlar cinn, Kur'an dinlemeğe geldiler, sonra da kavımlarını inzar etmek üzere döndüler, benden azık istediler, ben de onlara kemiği azık ettim, kemikle, deve gübresiyle kimse taharetlenmesin» buyurdu اهـ.

İbni Mes'ud Hazretleri mes'elede daha salâhiyyetdar olmakla beraber İbni Abbas Hazretlerinden rivayet tarıkleri sahih ve kuvvetli olması ve Sûrenin cereyanı da buna muvafık görünmesi hasebiyle bu rivayetlerin birin tercihten ziyade tevfıkı cihetine gidilmesi daha muvafıktır. Bir çokları vak'anın teaddüdüne zâhib olmuşlardır. Evvelâ İbni Abbasın dediği gibi olmuş, onun üzerine Allah tealâ Peygambere bu Sûreyi vahy edip onların dilediklerini ve dediklerini haber vermiş, sonra da İbni Mes'udun rivayet ettiği gibi onlara çıkmasını da emir buyurmuş olabilir. Çünkü İbni Mes'ud rivayetinde bu Sûrenin inzâli zikredilmemiştir. Bir

de Sûrei Rahmanda geçtiği üzere Peygamberin o Sûreyi de cinlere okuduğu geçmişti, muhaddisler cinn ifadesinin altı kerre olduğuna hadîslerin delâlet eylemekte olduğunu söylemişlerdir. Diğer taraftan vak'a bir olduğu halde bile Resulullah bu vakta kadar cinleri ne görmüş ne de onlara cinciler gibi bir şey okumuş, fakat bu kerre onlara Kur'an okumakla emr olunmuş, lâkin onların kavımlarına varıp söylediklerini bilmemiş,

Sh:»5394

bu cihet kendisine tarafı ilâhîden vahy ile haber verilmiş demek olur. Fil'hakîka İbni Abbas rivayetinin en mühim nüktesi cinnin bu sûrede haber verilen sözlerini onlar söylerken Peygamber kendilerini görerek onlardan dinlemek suretiyle bilmiş olmayıp Cinlerin bu sözleri onun gıyabında söylenmiş olduğu halde Allah tealâ Peygambere vahy ile bildirmiş bulunduğunu anlatmasıdır. Buharînin rivayetinde nefyi rü'yet mezkûr olmayıp yalnız «وَ اِنَّمَا اُوحِیَ اِلَیْهِ قَوْلُ الْجِنِّ» denilmesi bu ma'naya tenbih olduğu gibi «قُلْ اُوحِیَ اِلَیَّ» buyurulması da temamen bunu nâtıktır. Yoksa «قُلْ اِنِّی اسْتَمَعْتُ اَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِنَ الْجِنِّ فَقَالُوٓا» buyurulmak lâzım gelirdi. Bu sözlerini söylerlerken onları görmemiş ve dinlememiş olması ise hiç görmemiş olmasını ıktiza

eylemez. İbni Mes'ud rivayeti de Peygamberin bunları cinlerin kendilerinden dinlediğini söylememiş, ancak Peygamberin onlara karşı Kur'an okumağa me'mur olduğunu ve vak'ada kendisinin de hâzır bulunup onları Peygamberin etrafında nasıl gördüğünü anlatmıştır. Demek aradaki en farklı cihet Peygamberin cinni mutlaka görüp görmemiş olması mes'elesidir. İbni Abbas rivayeti alel'ıtlak değil, bu vak'aya kadar ve bu sözleri söyledikleri sırada görmemiş olduğunu anlatıyor. Böyle olmasa bile, müsbit nâfiye müreccah olduğundan, bu hususta İbni Mes'ud rivayeti tercih olunmak lâzım gelir. Hem Cebraili gören ve hatta İbni Abbasın kavlince Mi'racda rabbini gören Resulullahın cinleri, Şeytanları hiç görmemiş olması ma'nâsız olur. Demek ki İbni Abbasın « مَا قَرَاَ رَسُولُ اللّٰهِ عَلَى الْجِنِّ وَلَا رَاٰهُمْ» demesi sâbit olduğuna göre de muradı Peygamber bu sûredeki sözleri cinlerden dinlemedi ancak Allah tarafından vahy ile bildirildi demektir ve Peygamberin bı'setiyle cinlerin, Şeytanların idlâllerine karşı bir sed çekilmiş olduğunu anlatmaktır ki bu Sûrenin ruhuna temamen muvafıktır. Netekim İbni Mes'ud rivayetinin sonunda cinlere

Sh:»5395

azık olarak kemik atılmak fıkrası da onların hakaretini beyandır.

Zevbea, lügatte kasırga demektir. Bir de kasırga gibi bir nevi' Cinn veya Şeytan ismi olduğu zikrolunmuştur. Şeysaban dahi Kamusta erkek karınca, karınca yuvası, Cinden bir kabîlenin ve bir Şeytanın ismidir. Kamusşerhinde, Şeytanı racîmin ismi denilmiştir. Demek ki zevbea da kasırga gibi hevaî bir ıhtilâl cereyanı Şeysabanda da hurde ve mıkroblar gibi bakteriyolozik bir gizlilik vardır. Nasıbiyn de Musul tarafındaki Nasıbîn değil, Yemende cinniyle meşhur bir mevkı' imiş. Ehli Nasıbiyn ta'biriyle mahal ta'yin edilmesinde de bunların mukabili olmakla beraber İnsten eamm olan alelıtlak insan mukabili bir cinn olmadıklarını andıran bir ma'na vardır. «يَعُوذُونَ بِرِجَالٍ مِنَ الْجِنِّ» kavlinden zâhir olan da bunların rical suretinde temessülüdür. El'ilmü ındallah.

Âlûsînin İbni Teymiyyeden nakline göre Cinn kıssası hicretten üç sene evvel vâkı' olmuştur. Vakıdî de nübüvvetin on birinci senesinde olduğunu söylemiştir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

﴿١﴾ قُلْ اُوحِيَ اِلَيَّ اَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِنَ الْجِنِّ فَقَالُوٓا اِنَّا سَمِعْنَا قُرْاٰنًا عَجَبًا ﴿٢﴾ يَهْدِٓي اِلَى الرُّشْدِ فَاٰمَنَّا بِهٖ وَلَنْ

نُشْرِكَ بِرَبِّنَآ اَحَدًا ﴿٣﴾ وَاَنَّهُ تَعَالٰى جَدُّ رَبِّنَا مَااتَّخَذَ صَاحِبَةً
وَلَاوَلَدًا ﴿٤﴾ وَاَنَّهُ كَانَ يَقُولُ سَفِيهُنَا عَلَى اللّٰهِ شَطَطًا﴿﴾

Sh:»5396

﴿٥﴾ وَاَنَّا ظَنَنَّآ اَنْ لَنْ تَقُولَ الْاِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا
﴿٦﴾ وَاَنَّهُ كَانَ رِجَالٌ مِنَ الْاِنْسِ يَعُوذُونَ بِرِجَالٍ مِنَ الْجِنِّ
فَزَادُوهُمْ رَهَقًا ﴿٧﴾ وَاَنَّهُمْ ظَنُّوا كَمَا ظَنَنْتُمْ اَنْ لَنْ يَبْعَثَ
اللّٰهُ اَحَدًا ﴿٨﴾ وَاَنَّا لَمَسْنَا السَّمَآءَ فَوَجَدْنَاهَا مُلِئَتْ حَرَسًا
شَدِيدًا وَشُهُبًا ﴿٩﴾ وَاَنَّا كُنَّا نَقْعُدُ مِنْهَا مَقَاعِدَ لِلسَّمْعِ فَمَنْ
يَسْتَمِعِ الْاٰنَ يَجِدْ لَهُ شِهَابًا رَصَدًا ﴿١٠﴾ وَاَنَّا لَانَدْرِٓى اَشَرٌّ
اُرِيدَ بِمَنْ فِى الْاَرْضِ اَمْ اَرَادَ بِهِمْ رَبُّهُمْ رَشَدًا ﴿١١﴾ وَاَنَّا
مِنَّا الصّٰلِحُونَ وَمِنَّا دُونَ ذٰلِكَ ؕ كُنَّا طَرَآئِقَ قِدَدًا ﴿١٢﴾ وَاَنَّا
ظَنَنَّآ اَنْ لَنْ نُعْجِزَ اللّٰهَ فِى الْاَرْضِ وَلَنْ نُعْجِزَهُ هَرَبًا ﴿١٣﴾
وَاَنَّا لَمَّا سَمِعْنَا الْهُدٰٓى اٰمَنَّا بِهٖ ؕ فَمَنْ يُؤْمِنْ بِرَبِّهٖ فَلَا يَخَافُ

بَخْسًا وَلَارَهَقًا ﴿١٤﴾ وَاَنَّا مِنَّاالْمُسْلِمُونَ وَمِنَّاالْقَاسِطُونَ ۭ فَمَنْ
اَسْلَمَ فَاُولٰۗىِٕكَ تَحَرَّوْا رَشَدًا ﴿١٥﴾ وَاَمَّا الْقَاسِطُونَ فَكَانُوا
ۣ لِجَهَنَّمَ حَطَبًا ﴿﴾

Sh:»5397

﴿١٦﴾ وَاَنْ لَوِ اسْتَقَامُوا عَلَى الطَّرِيقَةِ لَاَسْقَيْنَاهُمْ مَّاۗءً غَدَقًا
﴿١٧﴾ لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ ۚ وَمَنْ يُعْرِضْ عَنْ ذِكْرِ رَبِّهٖ يَسْلُكْهُ عَذَابًا
صَعَدًا ﴿١٨﴾ وَاَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلّٰهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللّٰهِ اَحَدًا
﴿١٩﴾ وَاَنَّهُ لَمَّا قَامَ عَبْدُ اللّٰهِ يَدْعُوهُ كَادُوا يَكُونُونَ عَلَيْهِ
لِبَدًا ﴿﴾

Meali Şerifi

Deki vahy olundu bana hakıkat bir takım cinnin dinleyip de şöyle dedikleri: inan olsun biz acâib bir

Kur'an dinledik 1 Rüşde irdiriyor, biz de ona iyman eyledik, rabbımıza hiç kimseyi şerik koşmıyacağız 2 Ve

doğrusu o rabbımızın şanı çok yüksek, ne bir arkadaş edinmiş ne de bir veled 3 Ve doğrusu bizim sefiyh, Allaha karşı saçma söylüyormuş 4 Ve doğrusu biz, İns ü Cinn Allaha karşı asla yalan söylemez sanmışız 5 Ve doğrusu İnsten ba'zî rical Cinden ba'zî ricale sığınıyorlardı da onların istiylâlarını artırıyorlardı 6 Ve doğrusu onlar sizin zann ettiğiniz gibi zann etmişlerdi ki: Allah ebedâ hiç bir kimseyi ba's etmiyecek 7 Ve doğrusu biz o Semayı yokladık da onu öyle bulduk ki şiddetli muhafızlar ve şihablarla doldurulmuş 8 Ve doğrusu biz ondan dinlemek için ba'zî mevkı'lere otururduk, fakat şimdi her kim dinliyecek olursa onun için gözeten bir şihab buluyor 9 Ve doğrusu biz bilmeyiz o Arzdaki kimselere bir şer mi irade edilmiştir, yoksa rabları onlara bir hayır mı murad etmiştir 10 Ve doğrusu bizler: bizlerden salih olanlar da var, olmıyanlar da var dilim dilim tarikatler olmuşuz 11 Ve doğrusu biz anladık ki Allahı Arzda acze düşürmemize ihtimal yok, kaçmakla da onu asla âciz bırakamayız 12

Ve doğrusu biz o hidayet rehberini dinlediğimizde ona iyman ettik, her kim o rabbına iyman ederse artık ne hakkı yenmek ne de istiylâ olunmak korkusu kalmaz 13 Ve doğrusu bizler: bizlerden müslimler de var, haksızlar da var, müslim olanlar, işte onlar rüşd-ü savabı arıyanlardır 14 Amma haksızlar Cehenneme odun

olmuşlardır 15 Ve hakıkat o tarikat üzere istikametle gitselerdi elbette kendilerini bol bir su ile suvarırdık 16 Ki onları onun içinde imtihan edelim, her kim de rabbının zikrinden yüz çevirirse o onu gittikçe yükselen bir azâba sokar 17 Ve hakıkat mescidler hep Allah içindir, o halde Allahın yanında başka birine duâ etmeyin 18 Ve filhakıka o Allahın kulu kalkmış ona duâ ederken üzerine keçeleneyazdılar 19

1. ﴿نَفَرٌ﴾ - Biz bir tek kişiye de nefer deriz, Arabca da ise meşhuru üçten ona kadardır. Âlûsînin beyanına göre fasîhte ondan yukarıya ıtlak olunur. Erlere hattâ İnse de mahsus değildir. Çünkü burada cinne de ıtlak olunmuştur. Mücmelde demiştir ki: Reht ve nefer, kırka kadar kullanılır, aralarında fark: reht, bir Ataya raci' olurlar, neferde ise öyle değil, nefer, kavme de ıtlak olunur ki « وَاَعَزُّ نَفَرًا » kavli celîli bundandır. İmamı Kirmanî de neferin urfi lügatte diğer bir ma'nası vardır: Recül (er) demiş ve bir hadîsi sahîhin bu ma'na ile tefsir olunduğunu söylemiştir. Demek ki bizde nefer bu ma'nadan gelmiştir.

﴿اَنَّهُ اسْتَمَعَ﴾ - Bu « ان » kıraetlerin hepsinde bil'ittifak üstün okunur. Çünkü cümle « اوحى » nin naibi fa'ili mevkıindedir. Buna ma'tuf olanlar böyle feth ile okunmak lâzım gelir. Zamir, şandır. ﴿فَقَالُوٓا اِنَّا﴾ - Bu « انا » mekuli kavl olduğundan bütün kıraetlerde esre okunur. Buna ma'tuf olanlar

da meksûr okunmak lâzım gelir. 2. ﴿الرُّشْدِ﴾ - hak ve savab 3. ﴿وَاَنَّهُ﴾ - bu sûrede bu ve maba'dindeki « ان » lerin atfı, mühim mes'eledir. Kıraetlerin ba'zısında üstün ba'zısında esre okunmuştur. Ba'zılarında esre ba'zılarında fetha okuyanlar da vardır. Esre okunan kıraetlerde « اِنَّا سَمِعْنَا » üzerine ma'tuf olduğu açıktır. Şöyle söylediler, şöyle söylediler demektir. Fetih ile okunmasında ise ki - bizim hafs kıraetinde ve mushaflarımızda böyledir - bunda incelikler vardır. Ba'zısı « اٰمَنَّا بِهٖ » deki « بِهٖ » nin mahalline veya « بِاَنَّهُ » takdiriyle « بِهٖ » zamirine ma'tuf. Olup «dinledik de ona ve şu hakîkatlere iyman ettik» demek olur. Bu suretle bunlar da Cinlerin kelâmı cümlesine dahil bulunur. Arada ve sonunda ba'zıları da « اُوحِيَ اِلَيَّ اَنَّهُ » daki « اَنَّهُ » üzerine ma'tuf olur ki onlar Cinnin kelâmından hikâye olmayıp doğrudan doğru tarafı ilâhîden vahyolunan kelâmlar cümlesinden olarak mülâhaza edilmek lâzım gelir. Netekim « ﴿وَاَنْ لَوِاسْتَقَامُوا﴾ ۰ ﴿وَاَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلّٰهِ﴾ » böyle doğrudan doğru vahy olduğu için kıraetlerin hepsinde feth ile okunmuştur. Arada « ﴿وَاَنَّا ظَنَنَّآ﴾ ۰ ﴿وَاَنَّهُمْ ظَنُّوا﴾ » sonra « وَاَنَّهُ لَمَّا قَامَ » iki veche muhtemildir. Biz bunları mealde doğrusu ve hâkikat ve filhakika ta'birleriyle göstermeğe çalıştık ve bütün

bunlar da rüşdün ma'kul ve doğru yolun bir iyzahı vardır.- 3. ﴿تَعَالٰى جَدُّ رَبِّنَا﴾

CEDD, sahib Kamusun Besairde beyanına göre bu maddenin aslı düz erazîyi baştan başa kat' edip geçmek ma'nasınadır. Sa'y-ü cehde ve elbiseyi kesib biçmekle lâzımı olan yeniliğe ve gece gündüz kat'ı mesafe zımnında mu'în olan feyzı ilâhî; baht, gına, nasîb şan ü azemet ma'nalarına ve bu münasebetle büyük babaya ıtlakı ondan müteferri'dir اهـ. Bu vechile ced eyî baht, kadr-ü haysiyyet, nasîb ü kısmet ma'nalarına geldiğinden böyle bahtiyar kimselere ashabülcedd, zevülcedd veya mecdud

Sh:»5400

denildiği gibi ululuk ve azemet ma'nasiyle de « جَدَّ فِى عُيُونِ النَّاسِ جِدًا » herkesin gözünde büyüdükçe büyüdü denilir, ve cimin zammiyle « جد » azim demek olur. « لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ » olan Allah tealâya izafetle cedd, onun bütün kâinatı kat'etmiş olan ezelî şan-ü azemeti, gınayi zatîsi, bir de umumiyyetle kâinata ve hususiyyetle dilediklerine olan yüksek feyz-u ınayeti ma'nalariyle tefsir olunurki burada birincisi olmak zâhirdir. - 4. ﴿سَفِيهُنَا﴾ İblis, veya cins

ma'nasiyle Cinnin mütemerridleri diye ma'na verilmiştir. - ﴿شَطَطًا﴾

ŞETAT, hadden aşırı, haktan rüşdden uzak, saçma, ki o, sefîhin Allâha eş ve veled isnad etmesidir. 5. ﴿وَاَنَّا ظَنَنَّآ﴾ ilh - o sefîhlerinin saçmasına bu vakta kadar ne sebeble aldanmış olduklarını beyandır. 6. ﴿وَاَنَّهُ﴾ - Bunun « اَنَّهُ اسْتَمَعَ » ye ma'tuf olması melhuzdur. Burada Cinlerin öyle yalan ve saçmalara cür'et etmelerinin vechi ve İnse tesallut edebilmelerinin sebebi anlatılmış oluyorki şudur: - ﴿كَانَ رِجَالٌ مِنَ الْاِنْسِ يَعُوذُونَ بِرِجَالٍ مِنَ الْجِنِّ﴾ İnsten bir takım rical, Cinden bir takım ricale sığınıyorlardı - böyle sığınma duâlarına, ta'vîzât ve efsûn namı verilir.

Demişlerdirki: «bir adam tenha bir vadîde yatmak veya konmak geçmek istediği ve nefsine bir tehlükeden korktuğu zaman yüksek sesle «ey bu vadînin azîzi! Ben senin itaatinde bulanan süfehadan sana sığınıyorum» der ve bu suretle o vadîdeki cinnînin kendisini himaye edeceğini i'tikad ederdi, şübhe yokki bu i'tikaddaki kimseler başı sıkıldıkça veya her hangi bir maksada irmek istedikçe işi, evvelâ Cinne sığınmak olur. Ebu hayyanın zikrettiği vechile Mukatil demiştirki: Arabda Cinne Te'avvüz, Yemende bir kavımdan başladı, sonra Benî hanîfeye

geçti sonra Arabda şayi' oldu اهـ. Burada Cinn hakkında rical ta'birinin kullanılması şayanı dikkattir. Ba'zıları demiştirki: Cinlere rical ıtlak olunmaz, bu âyette ricalin ikisindende murad ins ricali olarak ma'na şu olmak lâzım gelir. İnsten bir takım rical, Cinnin şerrinden bir takım İns ricaline sığınıyorlardı, meselâ bu vadînin Cinninden Hüzeyfeye sığınıyorum» diyorlardı, buna göre « ﴿مِنَ الْجِنِّ﴾ ، ﴿مِنَ الْاِنْسِ﴾ » gibi beyaniyye olarak ricalin sıfatı değil, ibtidaiyye olarak « يَعُوذُونَ » ye müteallık mef'ulibih gayri sarihtir. Bu sığınış ise ölmüş veya diri bir adamın ismine ve ruhaniyyetine veya kâhinlere müraceat gibi fi'len kendisine müraceat suretiyle de olabilir. Bu ma'nada güzel bir ma'nadır. Bu surette cinnin erkekliğine dişiliğine delâlet eyler bir cihet yoktur. Lâkin cumhur « من » lerin ikisininde beyaniyye olmasını zâhir görerek bu ayetin zâhiri cinlerin erkekleri ve dişileri bulunduğuna ve onların erkeklerine de rical ta'bir olunduğuna delâlet eyler demişlerdir. Şu halde hiç bir hayvanın erkeğine recül denilmediği düşünülürse burada İns mukabili Cinlerin başka bir hayvan olmayıp insanların içinde gizli mahlûklar olmaları iktiza edeceğini tefekkür etmek lâzım gelir. Bunun için biz, Cinn hakkında rical ta'birini hakikatleri i'tibariyle değil temessülleri i'tibariyle olmasına hamletmek istiyoruz. Hasılı

İnsten bir takım rical, Cinden bir takım ricale her ne suretle olursa olsun sığınıyorlardı

﴿فَزَادُوهُمْ رَهَقًا﴾ da o sığınan İns ricali Cinlerin kibr-ü tuğyanlarını artırıyorlardı.-

REHAK, asıl ma'nasında gaşy etmek, sarıp bürümek demek olduğu gibi bir adamın arkasından yaklaşıb çatmak ma'nasına ve sefahet, ya'ni hafiflik ve hamakat ma'nasına, ve şerr-ü şur, zulm-ü vefa irtikâb etmek ve muharremat ve menhiyyata dalıp hep onunla uğraşmak ma'nalarına geldiğinden burada müfessirîn; ism, cür'et

ve tuğyan, sefahet, şirret, kibr-ü utüvv ma'nalarına tefsir etmişlerdir. Ya'ni o adamlar Cinlere sığınmakla Cinleri şımartıyor, onların sefahat ve tuğyanı cesaretlerini artırıyor, Bu seseble mütemerrid cinler de Allah hakkında bile yalanlar uydurarak Cinn ve İnse zulm-ü tesallutlarını artırıyorlardı. İnsanlar onlara sığınarak kurtulmak isterlerken o suretle onlara yüz verip daha ziyade tuzaklarına düşüyorlardı: demekki insanlara fenalığı Cinlerden ziyade asıl kendileri yapmış oluyor. Cinler, inse yine İns vasıtasiyle zarar yapıyorlar. Onları âlet ediniyorlar, onların sığınmasından kuvvet alarak tesallut ve istiylâlarını artırıyorlar, şu halde

insanlar yalnız Allaha sığınsalar da cinlere hiç ehemmiyyet veremeselerdi Cinler onları saramazlardı

Cinn-ü İnsin Allaha karşı böyle yalan ve tuğyanlarına sebeb olan sefatlerinden birisi de 7. ﴿وَاَنَّهُمْ ظَنُّوا﴾ - bunun atfında da iki vecih muhtemildir. Cinnin birbirlerine sözlerini hikâye olduğuna göre « هم » zamiri İnse ﴿كَمَا ظَنَنْتُمْ﴾ - hıtabı Cinnedir. « اَنَّهُ اسْتَمَعَ » ya ma'tuf olarak doğrudan doğru vahy olunan kelâmi ilâhî olduğuna nazaran « اَنَّهُمْ » zamiri Cinne, hıtab İnsedir. Bu makamda âyetlerin böyle bir aşağıye bir yukarıya atfında iki tarafa çakan şimşek gibi bir yaldırayış ve bu suretle bir taraftan anlatılan zann mefhumundaki çalkanışa bir taraftan da onlara saldırılan şihabların parıldayışına tam bir mütabekat belagatı vardır. Ya'ni ey o Cinlere sığınan insanlar o Cinler de sizin gibi zannetmişlerdiki, yâhud ey o Kur'anı dinlemiş olan Cinler o size aldanan insanlar da sizin gibi zannetmişlerdiki - ﴿اَنْ لَنْ يَبْعَثَ اللّٰهُ اَحَدًا﴾ Allah ebeden hiç kimseyi ba'setmiyecek - ya'ni âleme hakk-u savabı anlatır, sizlere haddinizi bildirir, yalanlarınıza, tuğyanlarınıza karşı başlarınıza ateşler yağdırır

bir Peygamber, bir Resul göndermiyecek zannetmişlerdi. Burada Ba'sin Âhırette ölüleri diriltip herkesin

cezalarını vermek ma'nası da melhuz ise de murad Dünyada vaki' olan Peygamberin bi'seti olduğuna gelen âyetler anlatmaktadır. Zira Cinler o zanlarının butlânını ve bi'sete iymanlarının sebeb ve delilini şu tecribeleriyle anlatıyorlar. 8.

﴿وَاَنَّا لَمَسْنَا السَّمَآءَ فَوَجَدْنَاهَا مُلِئَتْ حَرَسًا شَدِيدًا وَشُهُبًا﴾

-esasen lems dokunmak, elle yoklamaktır, semayı yoklamak taleb ve iltimas ile arıştırmak istemek, sınamak ma'nasına mecaz olduğu beyan olunuyor.

HARES, bekçi ve muhafız demek olan hârisin cem'i, hadem hadim gibi.

ŞÜHÜB de şihabın cem'idir. Şihab, esasen ateş alevi, « بِشِهَابٍ قَبَسٍ » gibi. Bundan Semada yıldız kayar gibi kayan parıltılara da isim olmuştur. Ma'nanın hasılı şu oluyor: biz iyman ettikki: Allah kimseyi ba's etmiyecek, etmez zannı yanlış imiş, biz yüksek bir kimsenin ba's olunduğunu anladık, çünkü biz Semayı o yüksek âlemi yokladık da onu şiddetli hârisler, kuvvetli muhafız Melekler ve atılmağa müheyya ateşîn alevler, şihablarla doldurulmuş bulduk 9.

﴿وَاَنَّا كُنَّا نَقْعُدُ مِنْهَا مَقَاعِدَ لِلسَّمْعِ﴾ ve ma'lûm ki biz o Semadan dinlemek, haber almak için ba'zı meclislere otururduk - ya'ni ba'zı mevki'lerden terassud eder, gizli Sema haberleri

alır onlarla halkı şaşırtırdık - ﴿فَمَنْ يَسْتَمِعِ الْاٰنَ يَجِدْ لَهُ شِهَابًا رَصَدًا﴾ fakat şimdi her kim dinlemek isterse onun için râsıdlar halinde gözliyen, yakmağa müheyya bulunan bir şihab, parlak bir alev buluyor. - O Kur'anın ve onu okuyan zatın karşısında Cinn ve Şeytan böyle eriyecek bir vaz'iyyette kalıyor, işte Allah tealâ böyle bir kimse ba'setmiş ve âleme böyle tehavvül vermiştir. Burada

Sh:»5404

ekseriyyetle şihabın zâhirî ma'nasında israr ediliyorsa da biz bu israrda ma'nayı tecessüm ettirmekten başka bir fayda görmüyoruz, asıl murad nurı nübüvvet ve ayatı Kur'an ile hâkikat âleminde parlatılan ve efkârı bâtıleye karşı fırlatılan ateşîn inzarları anlatmak olması daha yüksek bir ma'na olduğu kanaatindeyiz. Zira hadisatı cevviyyeden olan o şihabların bi'seti seniyyeden evvel dahi ola geldiği rivayetlerde de inkâr olunmuyor. Bi'seti seniyye esnalarında denildiği gibi fazla bir çok şıhab yağmurları olmuş ve bunlardan müneccimler, kâhinler, Şeytanlar korkup türlü ma'nalar çıkarmağa çalışmış olsunlar. Fakat bu vechile onlardan Sema haberleri kesilmiş değil, bil'akis çoğaltılmış ve istiraki sem'a daha ziyade meydan verilmiş demek olmaz mı? Halbuki İbni Abbas Hazretlerinin söylediği ve bu âyetin de anlattığı ma'nâ bu şihabların

onlardan haberi Semâyı kesmiş ve Semâ kapılarını birer zâbıt olarak tutmuş doldurmuş olmalarıdır. Bu ise onların ma'neviyyetlerini, yalanlarını, sefahet ve tuğyanlarını yakan hâkikat şihablarını anlatıyor ki onlar Semâi Muhammedîden parıldıyan ateşîn âyetler ve mu'cizelerdir ki onun karşısında İns ü Cinn Şeytanlarının ödleri kopmuş, dilleri tutulmuştur. Bu tecribeleri yapmış olan cinler, artık eskisi gibi gaybdan dem vurmağa, istıkbalden haber vermeğe kalkışmayıp yalan söylemiş olmaktan sakınarak ilerisi hakkında iymanlarını şöyle anlatıyorlar: 10 ﴿وَاَنَّا لَانَدْرِىٓ﴾ ve inandık ki doğrusu biz bilmeyiz: - Bizim dirayetimiz yetişmez ﴿اَشَرٌّ اُرِيدَ بِمَنْ فِى الْاَرْضِ﴾ Arzdaki kimselere bir şer mi murad edilmiş ﴿اَمْ اَرَادَ بِهِمْ رَبُّهُمْ رَشَدًا﴾ yoksa rabları onlara bir hayır, bir muvaffakiyyet mi murad eylemiştir. - Ya'ni evvel yaptığımız gibi gaybden dem vurmağa kalkışmayalım, biz gaybi, Allahın takdirini bilmeyiz, o Allaha

aiddir. Binaenaleyh bu kerre de o Semânın mahfuziyyetinden, o şihabların parlayışından yerdeki kimseler, İns ü Cinn korunup da hayır mı gösrecekler yoksa korunmayıp da ateşlere yanarak zarar mı görecekler orasını Allah bilir. Bu babda bize düşen kendimizi düşünmektir. Bizim bildiğimiz ve anladığımız şudur ki:

11. ﴿وَاَنَّا مِنَّا الصَّالِحُونَ﴾ doğrusu bizler: biz cinler içinde salihler de vardır - onlar iyman edip hayra irmeğe salih ve müste'itdirler. ﴿وَمِنَّا دُونَ ذٰلِكَ﴾ yine içimizden öyle olmayan aşağılıklar da vardır. - Onların hayra irmesi pek melhuz değildir. ﴿كُنَّا طَرَآئِقَ﴾ biz tarikat tarikat, yol yol ﴿قِدَدًا﴾ kıdde kıdde, sırımlar gibi dilim dilim, fırka fırka olmuşuz - ya'ni hepimiz bir yolda müttefık değiliz ki hakkımızda alelitlak hayır veya şer diye bir huküm verilebilsin 12. ﴿وَاَنَّا ظَنَنَّآ﴾ - burada zann, cezmi nefs ile ılim ma'nasınadır. Ya'ni o Kur'anı dinleyen ve o tecribeleri görüp buları söyleyen biz cinler şunu anladık ﴿اَنْ لَنْ نُعْجِزَ اللّٰهَ فِى الْاَرْضِ﴾ ki Allah tealâyı Arzda asla âciz bırakamayız. - Arzın neresinde olursak olalım, ne kadar gizlenirsek gizlenelim, gerek böyle muhtelif kalalım, gerekse muttefık olalım herne yapsak Allaha karşı koyup da ondan kurtulmamıza imkân ve ihtimal yok - ﴿وَلَنْ نُعْجِزَهُ هَرَبًا﴾ ve ondan kaçmakla da kurtulamıyacağız. - Arzda kalmayıp da Semaya kaçacak olsak yine onu âciz bırakamayacağız kendimizi ondan kurtaramıyacağız. Ona iyman ve itaat etmedikçe nerede bulunsak bizi yakacak. Biz bunu bittecribe anladık ﴿وَاَنَّا لَمَّا سَمِعْنَا الْهُدٰٓى﴾ ve bize

bunu anlatan o hüdayı, o rüşde irdiren hidayet rehberi Kur'anı veya Peygamberi dinlediğimiz vakıtda

﴿اٰمَنَّا بِهٖ﴾ ona iyman ettik - iyman etmekte hiç tereddüd eylemedik.

﴿فَمَنْ يُّؤْمِنْ بِرَبِّهٖ﴾ Bundan böyle her kim rabbina iyman ederse, ya'ni onun birliğini ve

büyüklüğünü tanır, indirdiklerini tasdîk eyler, azâbından korunur, ona sığınırsa

﴿فَلَا يَخَافُ بَخْسًا﴾ artık, o ne bahısten korkar ﴿وَلَا رَهَقًا﴾ ne de rehaktan -

ya'ni hakkı yenilmek, ecrinden bir şey zayi' edilmek suretiyle zulme de uğramaz, gerek İns, gerek Cinn

başka birisi tarafından istiylâya uğrayıp zillete de düşmez, bu korkuların hiç biri kalmaz, çünkü Allahın şeriki

yoktur, onun ızzet ve kudretine karşı gelecek kimse bulunamaz. Hulâsa ins-ü Cinne sığınanlar kendilerini

kurtaramaz, ancak Allaha iyman edip de ona sığınanlar selâmete irer. Onun için insanlar cinne

sığınmamalı cinler de sefihleri ve alçakları olan Şeytanlara uyup da insanları aldatmağa çalışmamalıdır. 14.

﴿وَاَنَّا مِنَّا الْمُسْلِمُوْنَ﴾ Onunla beraber biz cinlerin içinden biz müslim olanlar, beyan

olunduğu üzere Allahın birliğine iyman ve itaatle selâmet yolunu tutanlar da var

﴿وَمِنَّا الْقَاسِطُوْنَ﴾ kasıdlar, ya'ni iyman ve islâm yolundan sapıp da zulme gidenler de var

﴿فَمَنْ اَسْلَمَ فَاُولٰٓئِكَ تَحَرَّوْا رَشَدًا﴾ fakat müslim olanlar işte onlar, hayr ü

savabı arayan ve ona layık olanlardır-o halde o Semanın mahfuzıyyetiyle o bı'set ile onlar hakkında hayır

murad edilmiş demektir. 15. ﴿وَاَمَّا الْقَاسِطُونَ فَكَانُوا لِجَهَنَّمَ حَطَبًا﴾

amma kasıtlar: kâfirler, zalimler Cehenneme odun olmuşlardır - yanacaklardır, onlar hakkında da şer murad olunmuş demektir.

Sh:»5407

16. ﴿وَاَنْ لَوِاسْتَقَامُوا عَلَى الطَّرِيقَةِ﴾ - Bu « اَنّ ٠ اَن » den muhaffeftir, zamir şan, mahzuftür. « انّه » demektir ve bu cinlerin kelâmından değil « اَنَّهُ اسْتَمَعَ » ye ma'tuf olarak doğrudan doğru vahyolunan kelâmı ilâhîdendir. Ya'ni o Cinn ve İns zikr olunduğu üzere hep o iyman ve islâm yolunda bir tarikat üzere dos doğru gitselerdi ﴿لَاَسْقَيْنَاهُمْ مَآءً غَدَقًا﴾ elbette biz onların hepsine bol bir su sunardık.- Ya'ni bol rızıklar içinde yaşatırdık 17. ﴿لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ﴾ ki onları onun içinde imtihan edelim - ya'ni öyle hepsi istikamet yolunu tuttukları halde de onları başıboş bırakıverecek değildik. Bu âlem, imtihan âlemi olduğu için bunun darlığı da genişliği de bir imtihandır. Mihnet içinde bir gayeye yürüyüştür. Fakat hep rızk darlığı içinde imtihan vermekle, genişlik içinde imtihan vermek arasında fark vardır. Onun için onlar o istikametle gitselerdi onları darlıklar içinde değil, bol bol rızıklar içinde imtihan eder o yüzden yükseltirdik. Lâkin onlar, o İns-ü Cinn

öyle yapmadılar, çokları o nasîhati dinlemediler, ı'raz ettiler

﴿وَمَنْ يُعْرِضْ عَنْ ذِكْرِ رَبِّهٖ يَسْلُكْهُ عَذَابًا صَعَدًاۙ﴾ her kim de rabbının

zikrinden, vahy ü nasîhatinden, ibadetinden ı'raz ederse o onu gittikçe yükselen bir azâbe sokar. 18.

﴿وَاَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلّٰهِ﴾ - Bu da kıraetlerin hepsinde meftuhtur. « اَنْ لَوِ » gibi yıkarıya

ma'tuftur. « قُلْ اُوحِيَ اِلَيَّ اَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلّٰهِ » demektir. Ya'ni mescidler hep

Allahındır. ﴿فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللّٰهِ اَحَدًاۙ﴾ onun için Allahın yanında başka birine duâ

ve ıbadet etmeyin, ancak Allaha ıbadet edin.

MESACİD, ma'lûm olduğu üzere mescidin cem'ıdır. Cimin fethiyle mescedin cem'ı de olur. Cimin

kesriyle mescid secde ile namaz ve ıbadet için tahsıs olunmuş

Sh:»5408

olan yerlerdir ki lügaten müslim her milletin ma'bedeni şâmil olabilir. Urfte ehli İslâmın ma'bedine

mahsustur. İmtiyazına tenbih için ismi mekânın şâz vezinlerinden olmak üzere meksûr okunarak kıyastan

ayırd edilmiştir. Cimin fethıyle mesced ise secde ma'nâsına mimli masdar veya secde mevzıi', secde uzva

ma'nâsına kıyasî ismi mekân olur. « اُمِرْتُ اَنْ اَسْجُدَ عَلٰى سَبْعَةِ اٰرَابٍ = yedı a'zâ üzerine secde ile emr olundum» hadîsinde beyan olunduğu üzere bu yedi a'zâ, alınla burun, iki el, iki diz, iki ayaktır ki alın ile burun bir sayılmıştır. « وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ مَنَعَ مَسَاجِدَ اللّٰهِ » gibi yukarılarda geçen bütün âyetlerde olduğu üzere burada da zâhir olan evvelki ma'nâ ile ıbadethanelerdir. Cumhurun kavli de budur. Yehûd ve Nesârâ havra ve kilîsalarında Allahın gayrisine de duâ ettiklerinden dolayı müslimanlara ıhlâs ile emr olunmuştur. Ancak bu Sûre nâzil olduğu zaman müslimanlara mahsus mescidler yapılmış olmadığı için burada mesacidi daha umumî ma'nâsiyle tefsir etmek üzere bir kaç vecih daha zikr olunmuştur: ki şunlardır: « جُعِلَتْ لِىَ اْلاَرْضُ مَسْجِدًا وَ طَهُورًا = Arz bana mescid ve tahur kılındı» hadîsi şerifine nazaran Haseni Bısrî demiştir ki: burada mesacid, Arzın bütün buk'alarına işarettir. Arzın hepsi Allahın mahlûkı olduğu için onların üzerinde halikının gayrisine secde etmeyin demektir. Yâhud mesced feth ile mimli masdar olmak üzere secdeler, ya'ni namazlar Allaha mahsustur. Başkasına secde etmeyin demektir. Seıyd ibni Cübeyer de demiştir ki secde a'zâları olan mescedler Allahındır, ya'ni Allahın mahlûkudur. Binaenaleyh onlarla Allahın gayrisine secde etmeyin, âkıl olan Allahdan başkasına secde etmez demektir. Atâ, İbni Abbastan burada mesâcidden murad Mescidi haramdır diye de bir rivayet söylemiştir. Bunun vechinde çünkü Mescidi haram bir çok mescidleri havi demektir. Bu suretle diğer mesacidin hukmü bu âyetin ıbaresinden değil, delâletinden anlaşılmış olur.

Bunların

Sh:»5409

her birinin bir vehci bulunmakla beraber en zâhir olan cumhurı ulemanın dediği vechile alel'umum ıbadethaneler demek olmasıdır. 19. ﴿وَاَنَّهُ لَمَّا قَامَ عَبْدُ اللّٰهِ يَدْعُوهُ﴾ - burada « اَنَّهُ » Nâfı' ve Âsımdan Ebu Bekir kıraetlerinde kesr ile, Hafsta ve sair kıraetlerin hepsinde feth ile okunur. Kesr ile okunması Cinnin süzlerine atıftan deniliyor. Bu surette « كَادُوا » zamiri Cinlere raci' olmaz. Lâkin buradan bir tek âyeti arada Cinnin kavline atıfta yukarıki letafet görünmez onun için kesir kıraetinde vav atıf olmayıp tarafı ilâhîden istiynaf olması daha muvafık olur. Feth ile okunması ise vahiy cümlesine atıftır. Bu suretlerde « كَادُوا » zamiri Cinne veya Cinn ve İnse aid olur. Abdullah, Allahın kulu, bu, vahiy kendisine indirilmiş olan Hazreti Peygamberin kendisidir. Allaha ubûdiyyetini iyfada ihtısas ile bareber tevazuunu iş'ar için bu unvan ile tavsıf buyurulmuştur. Ya'ni bana şu da vahy olunduki: o Allahın kulu - Muhammed - kalkmış ona duâ ederken - ibadet ederken ﴿كَادُوا يَكُونُونَ عَلَيْهِ لِبَدًا﴾ o kulun üzerine keçelene yazdılar - ya'ni o dinleyen Cinler ta'cillerinden kesret ve izdiham ile etrafına öyle toplandılarki az daha keçe gibi birbirlerine

geçeceklerdi, çünkü hiç görmedikleri bir ibadet görüyor ve işitmedikleri bir duâ dinliyorlardı. Cinnin kelâmından olduğuna göre ise ma'na şu olur: Cinler kavımlarına şunu da söylediler: o Allahın kulu kalkmış Allaha duâ ederken müşrik insanlar ona adavetle aleyhine öyle toplanmışlardıki az daha birbirlerine geçip keçeleneceklerdi. Katadeden merviy olan üçüncü bir ma'nâ daha vardır. Şöyleki: İns-ü cinn kâfirleri onun işini, kıyam ve da'vetini ibtal etmek için aleyhinde öyle toplanmışlardıki az daha birbirlerine keçeleneceklerdi. Fakat Allah onu herhalde muhafaza eder, düşmanlarına karşı muzaffer eyler. Bu ma'nâ iki kırate göre de muvafık ve «فَمَنْ يُؤْمِنْ بِرَبِّهٖ فَلَا يَخَافُ بَخْسًا وَلَارَهَقًا» mazmununa

Sh:»5410

da mutabıktır. Ve her iki takdirde de Peygambere gıyabında cereyan eden zâhirî ve bâtınî ahval ve hissiyâtı ihbardır. Bundan sonraki emirler, âyetlerin sevkıyle de gayet mütenasibtir. Zira buyuruluyorki:

﴿٢٠﴾ قُلْ اِنَّمَآ اَدْعُوا رَبِّى وَلَآ اُشْرِكُ بِهٖٓ اَحَدًا ﴿٢١﴾ قُلْ اِنِّى لَآ اَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلَارَشَدًا ﴿٢٢﴾ قُلْ اِنِّى لَنْ يُجِيرَنِى

مِنَ اللّٰهِ اَحَدٌ وَلَنْ اَجِدَ مِنْ دُونِهٖ مُلْتَحَدًاۙ ﴿٢٣﴾ اِلَّا بَلَاغًا مِنَ
اللّٰهِ وَرِسَالَاتِهٖؕ وَمَنْ يَعْصِ اللّٰهَ وَرَسُولَهٗ فَاِنَّ لَهٗ نَارَ جَهَنَّمَ
خَالِدِينَ فِيهَآ اَبَدًاؕ ﴿٢٤﴾ حَتّٰٓى اِذَا رَاَوْا مَا يُوعَدُونَ
فَسَيَعْلَمُونَ مَنْ اَضْعَفُ نَاصِرًا وَاَقَلُّ عَدَدًا ﴿٢٥﴾ قُلْ اِنْ اَدْرِٓى
اَقَرِيبٌ مَا تُوعَدُونَ اَمْ يَجْعَلُ لَهٗ رَبِّٓى اَمَدًا ﴿٢٦﴾ عَالِمُ الْغَيْبِ
فَلَا يُظْهِرُ عَلٰى غَيْبِهٖٓ اَحَدًاۙ ﴿٢٧﴾ اِلَّا مَنِ ارْتَضٰى مِنْ رَسُولٍ
فَاِنَّهٗ يَسْلُكُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهٖ رَصَدًاۙ ﴿٢٨﴾ لِيَعْلَمَ اَنْ
قَدْ اَبْلَغُوا رِسَالَاتِ رَبِّهِمْ وَاَحَاطَ بِمَا لَدَيْهِمْ وَاَحْصٰى كُلَّ شَىْءٍ
عَدَدًا ﴿﴾

Sh:»5411

Meali Şerifi

De ki ben ancak rabbıma duâ ederim ve ona hiç bir şerik koşmam 20 De ki haberiniz olsun ben size

kendiliğimden ne bir zarar, ne de bir irşad yapamam 21 De ki Allahdan beni kimse kurtaramaz ve ben

ondan başka bir sığınacak bulamam 22 Ancak Allahdan ve risalâtından bir tebliğ yapabilirim, her kim de Allaha ve Resulüne ısyan ederse muhakakki ona Cehennem ateşi var, içinde ebedâ kalmak üzere onlar 23 Nihayet o va'dolundukları şey'i gördükleri vakıt artık bileceklerdirki yardımcısı en zaıyf ve sayıca en aza olan kimmiş? 24 De ki: dirayet ile bilmem: yakınmı o size va'dolunan? Yoksa Rabbım onun için bir uzun gayemi yapar? 25 O bütün gaybi bilir, fakat gaybına kimseyi ap açık agâh etmez 26 İhtiyar buyurduğu bir Resulden başka, çünkü onun önünden ve ardından râsıdler dizer 27 Bilsin diyeki onlar rablarının risaletlerini hakkıyle iriştirmişlerdir ve o onların nezdindekini ihata etmiş ve her şey'i sayısiyle ihsa buyurmuştur 28

20. ﴿قُلْ اِنَّمَآ اَدْعُوا رَبِّى﴾ De ki ben ancak rabbıma duâ ediyorum ve ederim - ya'ni neye öyle üzerime veya aleyhime keçeleniyorsunuz? Sizin bana teaccüb veya adavet etmenize sebeb yok. Çünkü ben başka bir şey yapmıyorum ancak yaratan rabbıma ıbadet ediyorum, ve siz her ne yapsanız ben ancak ona duâ ederim ﴿وَلَآ اُشْرِكُ بِهٖٓ اَحَدًا﴾ ve rabbıma hiç kimseyi şerik koşmam - başkasından ne bir ümid umarım ne de korkarım 21.

﴿قُلْ اِنِّى لَآ اَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلَارَشَدًا﴾ - zarar mukabili menfeat zikredilmek iktiza ederken gayy-ü dalâl mukabili olan rüşd zikredilmesinde bir nevi' ihtibâk san'ati vardır.

Ya'ni ne bir zarar yapabilirim ne de bir men'feat, ıdlâl etmem mevzuı bahs olmaz ya olsa olsa irşad olur, fakat ben

Sh:»5412

kendiliğimden onu da yapamam, sizi yola getiremem. Eğer siz benim bir zarar etmemden korkarak veya bir men'feat ve irşad umarak üzerime toplanıyorsanız haberiniz olsun ki ben size kendiliğimden bunların hiç birini yapmağa mâlik değilim onu rabbım yapar, ben ancak ona duâ ederim, onun için ondan korkun ve ne umacaksanız ondan umun ey İns-ü Cinn, de. Bu emir, gayrin şüunu hakkında, şu emir de kendinin şüunu hakkındadır: 22. ﴿قُلْ اِنّى لَنْ يُجيرَنى مِنَ اللّٰهِ اَحَدٌ﴾ De ki beni Allahdan kimse kurtaramaz - ya'ni Allah « فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللّٰهِ اَحَدًا » buyururken ondan başkasına duâ ve ıbadet edecek, emrine muhalefet eyliyecek olursam Allah azâb eder ve Allahdan beni ne İns ne Cinn ne Melek ve başka birisi hiç kimse kurtaramaz. Onun için başkasına ıbadet ve duâ etmekte hiç bir fâide yok, büyük zarar vardır. Lâkin Allah murad ederse hiç birine zarar ettirmez hepsinin adavetinden korur, onun için ancak ona duâ ederim ﴿وَلَنْ اَجِدَ مِنْ دُونِهِ مُلْتَحَدًا﴾ ve ondan başka bir sığınacak bulamam - gerek onun celâlinden ve gerek başkalarının adavet ve ızrarından

sığınacak melce' ve penah ancak odur. Hepsi ona mahkûmdur. Duâ ve ıbadet ancak ona olur. O halde ben böyle olduğum gibi siz de öylesinizdir. Sizler de ne benden ne başkasından korkmayın ve bir menfeat ve irşad ümidiyle bana sığınmayın ancak rabbımdan korkun ve ona sığının. Burada bundan sonraki istisna mülâhaza edilmeden hukmedilecek olursa bu emirlerin zâhiri Peygamberden hiç bir ümid ve talebde bulunmak câiz olmıyacağını zanettirir. Netekim Vehhabîler duâda Peygamberle tevassülü, şefaat ya Resulâllah demeyi şirk addetmeğe kadar gitmişlerdi. Halbuki istisnadan evvel huküm sahil olmaz. Buna karşı evvelâ İns-ü Cinden şöyle bir suâl vârid olur. Peki iyi senden bir zarar gelmesin fakat bir menfeat ve irşad da ümid

Sh:»5413

edilmiyecek ise bu emir ve da'vet ne oluyor. Sen rabbına duâ edeceksen et başkalarını neye çağırıyor, neye inzar ediyorsun? İşte böyle bir suâle meyda bırakmamak için buyuruluyor ki: 23.

﴿اِلَّا بَلَاغًا مِنَ اللّٰهِ وَرِسَالَاتِهٖ﴾ - bu istisnâ yukarıki « لَآ اَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلَارَشَدًا » dan istisnâdır. « رِسَالَاتِه » de ya mecrur olarak karîbi olan lâfzai celâleye yâhud da kesre ile mansub olarak « بَلَاغًا » üzerine ma'tuftur. Size ne zarar,

ne rüşd hiç bir şey'e malik değilim, ancak Allahdan tebliğ ve risalâtı müstesnâ, yâhud Allahdan ve risaletlerinden bir tebliğ yapmak işi müstesnâ. Ona malikim, Allahın Resulüyüm, onun emrini tebliğ vazîfemdir onu yaparım. Gerek zararınıza âid olsun gerek menfeatinize âid olsun Allah emredince size tebliğ ederim. Onun icrası ise ona âiddir. « مَا عَلَى الرَّسُولِ اِلَّا الْبَلَاغُ » dır. İşte Peygamberden beklenecek olan budur. Elbette Allahdan kullarına Resul ve elçi olan zat « وَصَلِّ عَلَيْهِمْ ۖ اِنَّ صَلٰوتَكَ سَكَنٌ لَهُمْ ۗ » emri mucebince kulları tarafından Allaha risalet ile duâ ve niyaza dahi tevessül ve tevessut eder. Hattâ her mü'min, mü'min için duâ eder ve etmekle mükelleftir. Mü'minlerin biribirinden duâ talebi menhiy olmadığı gibi Peygamberden hasberrisale talebleri de menhiy olmaz, sebebi itmi'nan ve sekînet olur. Şübhe yok ki bu istisnâ Peygambere çok büyük bir şan ve salâhıyyet vermiştir. O Allahın kulu böyle bir Resuldür. O gerçi kendiliğinden bir şey'e mâlik değildir. Fakat onu gönderen rabbı her şey'e mâliktir. Resulüne adavet eden rabbına adavet etmiş, mahabbet ve itaat eden de yine rabbına mahabbet-ü itaat etmiş olur. Bundan dolayı Resule ısyan Allaha ısyan demek olduğu sarahaten anlatılmak ve âsîlere inzar şihabları fırlatılmak üzere şöyle tebliğ olunuyor ki

﴿وَمَنْ يَعْصِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ فَاِنَّ لَهُ نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَآ اَبَدًا ۗ﴾ - * burada « اَبَدًا » kaydi ısyanın şirk ve küfr ile ısyan demek olduğunu anlatır

Sh:»5414

24. ﴿حَتّٰٓى اِذَا رَاَوْا مَايُوعَدُونَ﴾ - « حَتّٰٓى » halin delâlet ettiği mahzuf bir fı'le müteallıktır. Ki şöyle demektir: Seni ve yardımcını zaıyf ve adedini az addeden o âsîler o fikr-ü ısyanlarında nihayet va'd olundukları o azâbı, o ebedî Cehennem ateşini görecekleri vakta kadar ısrar edebilirler. ﴿فَسَيَعْلَمُونَ﴾ fakat onu gördükleri vakıt muhakkak bileceklerdir ki ﴿مَنْ اَضْعَفُ نَاصِرًا وَاَقَلُّ عَدَدًا﴾ yardımcısı en zaıyf ve sayıca daha az olan kimmiş? - Çünkü o zaman Allahın o ebedî azâbından kendilerini hiç kimse kurtaramıyacak, kendilerinin kuvvetli ve çok zanneden bütün o İns-ü Cinn âsileri kendilerinin ne kadar zaıyf ve hiç olduklarını anlıyacaklardır. O ne zaman? Denirse 25. ﴿قُلْ اِنْ اَدْرِٓى﴾ burada « ان » nafiyedir. « لَا اَدْرِى » demektir. Ya'ni de ki rabbımdan tebliğ olunmayınca dirayet ile bilmem ﴿اَقَرِيبٌ مَا تُوعَدُونَ﴾ yakınmı o sizin va'dolunduğunuz ﴿اَمْ يَجْعَلُ لَهُ رَبِّٓى اَمَدًا﴾ yoksa rabbım ona uzak bir gaye, uzun bir ecelmi yapar?- Herhalde olacağı tebliğ edildi lâkin yakınlığı uzaklığı tebliğ edilmedi o cihet gaybdır, 26. ﴿عَالِمُ الْغَيْبِ﴾ o rabbım bütün gaybı bilir. - Gaybın izafîsini de bilir, mutlakını da bilir.

GAYB, his ve ılimden veya ve vücudda hâzır olmayan demektir. Bir çok şeyler nefsel'emirde, vücudda âlemi şehadette hâzır olduğu halde birbirlerine nazaran gaib olunurlar. Bir def'a birine nazaran mevcud, mahsûs veya ma'lûm, hâzır, diğerine nazaran mechul ve gaib olur. Meselâ bir kişinin kalbindeki kendisine nazaren hâzır olduğu halde başkasına nazaran gayb olur. Ve o kalb onun, başkasına nazaran gaybıdır. Netekim « يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ » bir ma'naca « بِالْقَلْبِ » diye tefsir olunmuştur. Lâkin gaybı mutlak

değil, gaybı izafîdir. Haddi zatinde mevcud ve hâzır olduğu için doğrudan doğru veya delâil ve emaratından bilinmek şanıdır. Henüz vücuda gelmeyen ve delâil ü emaratı da bulunmayan ba'zılarına nisbetle gayb olanları bildiği gibi henüz vücuda gelmemiş olanları da bilir. Ona nazaren gayb yoktur. ﴿فَلَا يُظْهِرُ عَلٰى غَيْبِهٖٓ اَحَدًا﴾ Fakat o kendi gaybına - ya'ni bütün kâinata nazaran gaybı mutlak olan ve bâtın isminin mazheri bulunan kendi ılmine kimseyi zâhir kılmaz - açık ve kat'î surette izhar edecek yakînî bir keşf ile muttali' kılmaz. Onun için ne İns, ne Cinn, ne Melek, ne bir şey gaybı mutlakı

yakînen bilemez, böyle olması gaybı nisbîye dair ba'zî ma'lûmat edinilebilmesine münafi olmayacağı gibi rü'ya, ilham, keramet veya hafî ba'zî esbab ile gaybi mutlaka dair ba'zî şeyler sezilebilmesine de münafi olmaz ise de bunların hiç birisi zann ve vehimden ârî tam bir keşf ve izhar ma'nasına yakînî bir ılim olmaz. Bundan dolayıdırki vakı'at üzerinde cereyan eden fennî istikraların, mantıkî istidlâllerin bile yarın için hukmü bir kıyastan ileri geçemez. Riyazî bir kat'iyyet ifade edemez. Zâhire nazaran mülâhaza yürütmek başka zâhir olmak yine başkadır. Allah tealâ henüz vücuda çıkarmamış olduğu gaybini kimseye zâhir kılmaz, izhar etmez 27. ﴿اِلَّا مَنِ ارْتَضٰى مِنْ رَسُولٍ﴾ Ancak Resulleri içinden ıhtiyar edip dilediği bir Resul müstesnâ - dilerse ona gaybından ba'zî şeyler izhar eder. Henüz vücuda gelmeyen şeyleri açıkça bildirir. Bunlar onun ya risaletinin mebadîsi ve delilleri olan mu'cizeleri yâhud tekâlîf ve ahkâm ve mü'eyyidatı gibi risaletin erkân ve makasıdine müteallık ma'lûmat olur. Bu surette ise yine o Resul gaybı bilmiş olmaz. Kendisine haber verilmiş, bildirilmiş olanı bilir. Onun için o Kıyametin herhalde olacağı bildirilmiş ise de yakınmı uzakmı ne zaman olacağı bildirilmemiş « ﴿قُلْ اِنَّمَا الْعِلْمُ عِنْدَ اللّٰهِ﴾ » buyurulmuştur. Fakat o Resul kendisine gaybdan

izhar olunan şeylerin, Cinn, Şeytan işi vehm-ü hayal olmayıp da Allah tarafından hakk olunduğunu nasıl bilir? Bunu iyzah için buyuruluyorki: ﴿فَاِنَّهُ﴾ çünkü Allah - onu izhar ederken ﴿يَسْلُكُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهٖ رَصَدًا﴾ o resulün önünden ve arkasından: her tarafından gözetecek bir takım râsıd Melekler dizer. - Onlar, o risalet indirilip izhar olunurken ona gizli bir şey karıştırılmamak, Cinn, Şeytan gibi sokulup aldatabilecek sair mahlûkat tarafından müdahale olunamamak için gözetir, sokulmak isteyenleri balâda beyan olunduğu üzere ateşîn şihablarla yakarlar. Onun için o gizli bir noktası olmaksızın Resule açık bir surette mahfuz olara gelir. Ve ondan dolayıdırki o sırada Cinler, Şeytanlar ona bir şey karıştıramaz. Ancak o râsıdların dizilişinden uzaktan uzağa sezer kulak hırsızlığı kabîlinden bir şey çalmak ve bununla kehanet yapmak için sokulmağa çalışırlar. Lâkin yanaşıverenler onları yakacak bir alev, bir şihabı mübîn ve sâkıb ile recm-ü tard olunurlarki bu hassa risaleti Muhammediyyeye mahsus olan şıhab mu'cizesidir. Allah tealânın böyle râsıdlar dizmesine ne lüzum var, Cinne Şeytana sezdirmeden doğrudan doğru Resule izhar ediverse olmaz mı? Denilmesin, zira Allah o râsıdları şunun içi dizerki 28. ﴿لِيَعْلَمَ﴾ o Resul şunu bilsin - bütün şâhidleriyle mertebei şuhudda yakînen şuna ılim hasıl etsin ﴿اَنْ قَدْ اَبْلَغُوا رِسَالَاتِ رَبِّهِمْ﴾ ki onu gaybinden kendine getiren elçiler, hakıkaten rabları olan Allah tealânın risaletlerini, gönderdiği

emanetlerini olduğu gibi hakkıyyle tebliğ etmişlerdir. ﴿وَاَحَاطَ بِمَا لَدَيْهِمْ﴾ ve onu öyle izhar edip gönderen Allah tealâ, gerek o râsıdların ve gerek o Resulün nezdinde olan bitenin hepsini ılmiyle

Sh:»5417

ihata buyurmuş ﴿وَاَحْصٰى كُلَّ شَىْءٍ عَدَدًا﴾ ve her şey'i adediyle, bütün tafsıylâtiyle zabt ü ıhsa eylemiştir. - İşte o Resul bütün bunları yakınen bilsin de ona göre vazîfesini iyfa etsin diye tarafından o râsıdları dizer.

Sûrei Hâkkada kasem edilen « مَا تُبْصِرُونَ وَمَا لَا تُبْصِرُونَ » hakkında üç Sûre ile iyzahat verildikten ve Sûrei Nunda « وَاِنَّكَ لَعَلٰى خُلُقٍ عَظِيمٍ » ile tavsıf buyurulan Peygamberin kadr-ü hüvisyyeti ve vahyin sureti cereyanı anlatıldıktan sonra « مَا تُبْصِرُونَ » e âid olmak üzere vazîfesine mübaşereti emrine geçilmek üzere bu Sûreyi Müzzemmil Sûresi ta'kıyb edecektir.